

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВУ УПРАВЛІНСЬКИХ НАВИЧОК У СТАРШИХ ІНСПЕКТОРІВ ПАТРУЛЬНОЇ СЛУЖБИ У СЛУЖБОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Порушуються питання психологічної підготовки командних кадрів патрульної служби органів внутрішніх справ щодо вироблення спеціальних психологічних якостей для діяльності в умовах складної оперативної обстановки.

Ключові слова: психологічна підготовка, командні кадри, патрульна служба, органи внутрішніх справ.

Постановка проблеми. Кадрова політика є частиною загальної політики держави і повинна повністю відповідати концепції її стратегічного розвитку. Відповідно кадрова політика МВС України є складовою і невід'ємною частиною державної кадрової політики, інструментом її реалізації в діяльності органів внутрішніх справ. Хоча система психологічної підготовки кадрів в органах внутрішніх справ інтегрується в єдину загальну систему професійної освіти як специфічна складова і не претендує на абсолютно відособлене, вона має самостійне соціальне призначення. Йдеться насамперед про її орієнтованість на кадровий корпус особливого виду правоохоронної служби, профілювання навчання, спрямованість його змісту на ті професійні завдання, які треба вирішувати співробітникам патрульної служби органів внутрішніх справ.

Стан дослідження. Різні аспекти психологічної підготовки особового складу патрульної служби міліції тією чи іншою мірою висвітлювались у роботах українських і зарубіжних учених: М.Й. Варія, С.Т. Гончарука, І.П. Голосніченка, А.М. Гулеміна, Є.В. Додіна, Л.В. Ковалья, В.М. Клочкова, Д.О. Кобзіна, А.Т. Комзюка, І.В. Мартянова, А.П. Москаленка, О.І. Остапенка, В.О. Соболева та інших.

Однак динамічні зміни у сучасному суспільстві викликають необхідність комплексного аналізу з позиції практичної психології, яка поки ще не виробила чіткі теоретичні позиції формування засад підготовки керівного складу патрульної служби, які виникають в умовах ускладнення оперативної обстановки. Ці обставини викликають необхідність пошуку і вибору комплексних підходів у наукових дослідженнях, присвячених психологічній підготовці з погляду на зміни законодавства України.

Метою статті є розроблення теоретичних підходів до визначення особливостей психологічної адаптації керівного складу патрульної служби міліції України для дій в умовах ускладнення оперативної обстановки.

Виклад основних положень. Дослідження психологічних особливостей вияву управлінських навичок у старших інспекторів патрульної служби під час виконання службових завдань обумовлено необхідністю підвищення ефективності службової діяльності найперше в складній оперативній обстановці. Саме через поліпшення навченості старших інспекторів, освоєння реальних навичок управління можливо якісне підвищення професіоналізму, майстерності, злагодженості дій підлеглих співробітників міліції.

Конфлікти під час масових заходів останніх років виявили і позитивні, і негативні сторони в професійній підготовці середнього начальницького складу патрульної служби (далі – ПС).

Це стосується професійних навичок і вмінь, дефіцит яких у поєднанні з недостатньою психологічною готовністю старших інспекторів ПС вирішувати службові завдання в складній обстановці є прямою причиною не тільки зриву виконання завдань, але й порушення законності.

Причини недостатнього розвитку управлінських навичок, що основу професіоналізму старших інспекторів ПС, можуть бути пояснені негативними тенденціями, що виникають останніми роками в системі МВС України.

По-перше, істотний некомплект командирів підрозділів, який заповнюється через прийом на службу випускників цивільних вишів, чия професійна підготовка не відповідає наявним кваліфікаційним вимогам і нормативам.

По-друге, останнім часом спостерігається відтік досвідчених інспекторів ПС, що змушує кадрові органи просувати посадовими сходами інспекторів ПС, які не повною мірою освоїли попередню посаду, однак мають вищу юридичну освіту.

По-третє, продовжує негативно позначатися відсутність у 90-ті роки ХХ століття систематичної і цілеспрямованої службової підготовки в підрозділах патрульної служби, покликаної підтримувати і підвищувати професійну навченість та майстерність командних кадрів.

Практична значущість вивчення психологічних особливостей вияву управлінських навичок у старших інспекторів ПС обумовлена потребами практики і обліку наявного досвіду з метою вдосконалення їх професійної підготовки.

Дослідження управлінських навичок, професіоналізму працівників патрульної служби і умов їх розвитку міститься в низці прикладних психологічних досліджень, виконаних на основі аналізу досвіду

останніх років. Виділимо наступні групи досліджень, в яких вивчення професійної діяльності вирішувалося в контексті таких проблем:

- виявлення умов удосконалення професійної та психологічної підготовки інспекторів ПС, формування у них професійно важливих якостей;
- організація психологічного забезпечення професійної діяльності інспекторів ПС, підвищення їх психологічної готовності до дій в умовах складної оперативної обстановки;
- подолання у інспекторів ПС негативних станів і розладів, обумовлених особливостями професійної діяльності;
- удосконалення соціально-психологічних умов, що впливають на професійну ефективність інспекторів ПС;
- виявлення психологічних особливостей професійної діяльності інспекторів ПС у різних ситуаціях та обґрунтування психологічних факторів її ефективності.

Проблема вияву, актуалізації сформованих управлінських навичок в умовах складної обстановки належно не вивчена. Необхідно з'ясувати передумови ефективного застосування управлінських навичок старшого інспектора в умовах складної оперативної обстановки, які допомагають, а які перешкоджають старшому інспектору реалізовувати свої управлінські функції в складній обстановці, психологічні особливості вияву управлінських навичок старших інспекторів ПС у складній обстановці.

Вирішення окреслених питань дозволить подолати низку суперечностей:

по-перше, протиріччя між сучасними вимогами до управлінської діяльності старшого інспектора ПС та недостатньо ефективною реалізацією завдань цієї діяльності;

по-друге, між реальними вимогами складної обстановки до змісту управлінських дій старших інспекторів та змістом кваліфікаційних вимог до їх професійної підготовки;

по-третє, між характером необхідних професійних навичок старших інспекторів для якісного вирішення ними службових завдань і науково-методичної складової системи професійної підготовки в підрозділах.

Управлінські навички старшого інспектора ПС у складній обстановці – це стереотипізовані способи оцінки, проектування і регулювання психологічних і організаційно-діяльнісних параметрів керованої системи (підпорядкований підрозділ, окремі інспектори ПС, старший інспектор) в стані постійної готовності до виконання службових завдань.

Управлінські навички, відрізняючись рівнем узагальненості (конкретно-ситуативні, інтегративно-пластичні), виявляються у спеціально-професійній, індивідуально-особистісній та соціально-психологічній сферах.

Теоретична модель вияву управлінських навичок старших інспекторів у складній обстановці містить такі основні компоненти: стимульна ситуація дій – образ складної ситуації – психологічна готовність до дій – актуалізація-блокування необхідного інтелектуально-поведінкового контенту поведінки, що необхідно для вирішення конкретних службових завдань.

Психологічні особливості управлінських навичок старших інспекторів у складній обстановці виявляються в:

– динамічному плані: в різній швидкості їх актуалізації у зв'язку змінами обставин; часом і зусиллями, переважно затраченими на вчинення певних дій; їх виявляють на різних етапах діяльності помилками і труднощами старшого інспектора ПС;

– структурно-змістовному плані: різному рівні повноти-фрагментарності освоєння старшим інспектором ПС певних груп управлінських навичок (дослідницько-діагностичних, корекційно-регулювальних та проектувально-планувальних).

Стильові особливості вияву управлінських навичок у складній обстановці дозволили визначити два типи старших інспекторів:

- а) універсально-пластичний;
- б) ригідно-фрагментарний.

Їх розрізняє адекватність ужитих ними дій у складній обстановці, повнота і якість освоєності основних груп управлінських навичок (міцність, функціональна пластичність, узагальненість), характер їх актуалізації, кількість і характер помилок, які виявляються на різних етапах діяльності, а також зв'язок управлінських навичок з ефективністю діяльності.

На основі аналізу службової діяльності встановлено, що ефективність реалізації управлінських навичок старших інспекторів у складній обстановці детермінується специфічним поєднанням об'єктивних і суб'єктивних факторів, до найважливіших з яких входять: зміст завдання; образ у старшого інспектора ПС у складній ситуації, сприймається як стимульна-нейтральна для запуску-блокування певного інтелектуально-поведінкового контексту поведінки; психологічна готовність до дій в складній обстановці; освоєний старшим інспектором набір сенсорно-гностичних, інтелектуальних і поведінкових зразків-приймів вирішення професійних завдань, що розрізняються за параметрами узагальненості, автоматизації, міцності, функціональної пластичності.

Основні напрями вдосконалення процесу формування і розвитку управлінських навичок (мотиваційний, операціональний) орієнтовані на підвищення їх загальної функціональності, що досягається через

забезпечення в ході професійної підготовки старших інспекторів таких умов їх удосконалення:

а) мотивування старшого інспектора на оволодіння більш складними і досконалими методами та способами діяльності;

б) профілізація навичок, що охоплює ретельну експертизу і відбір, з уваги на специфіку службових завдань у складній оперативній обстановці, необхідних для освоєння професійних дій і прийомів;

в) занурення старших інспекторів в реальне середовище через мультимодальний вплив на всі сторони їхньої психіки;

г) розширення когнітивно-орієнтовної основи освоюваних дій і прийомів;

г) забезпечення наступності і поступового ускладнення змісту навчання з опорою на вже освоєні навички;

д) формування пластичних функціональних зон, що забезпечують за механізмом стимулювання найбільшу варіативну кількість адекватних функціональних зв'язків між різними за рівнем і змістом навичками;

е) дієве закріплення сформованих навичок шляхом оптимальної кількості спеціальних тренувань, вирішення тактичних завдань.

З метою вдосконалення системи психологічного супроводу старших інспекторів ПС, підвищення об'єктивності оцінки їх управлінських здібностей, прогнозування успішності застосування управлінських навичок у складній обстановці доцільно:

а) освоєння психологами в ході професійної підготовки та підвищення кваліфікації, технологій розвитку управлінських навичок старших інспекторів ПС;

б) уточнення професіограм старших інспекторів ПС через насичення їх навичками, необхідними старшому інспектору в складній обстановці;

в) проведення психологічних досліджень, створення та систематизація спеціалізованих банків даних щодо складних ситуацій і варіантах управлінських дій старших інспекторів для їх подальшого моделювання в освітньому процесі відомчих навчальних закладів;

г) обґрунтування і розробка спеціалізованих тренажерних комплексів, призначених для формування та розвитку управлінських навичок різної спрямованості.

Висновки. Особливості у питаннях психологічної підготовки керівного складу патрульної служби, використання інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж визначають наявність самостійних наукових підходів, які виникли в результаті інформаційно-технологічного впливу на всі сфери людської діяльності, що і є головним чинником удосконалення системи психологічної підготовки ке-

рівного й особового складу патрульної служби. Визначення завдань та основних принципів дає змогу визначити методологію прогнозно-аналітичних досліджень у зазначеній сфері. Це визначає методи дослідження, які, по-перше, відповідають самому об'єкту дослідження, тобто адекватні природі самого досліджуваного явища, а, по-друге, формують теоретичне уявлення про систему методів дослідження конкретного явища, що треба сприймати як теорію, спрямовану на практику її застосування.

1. Військова психологія і педагогіка: підруч. / О.А. Хижняк, Є.М. Подтергера, Е.І. Сарафанюк, К.П. Аветісян, О.Ю. Булгакова; за заг. ред. Л.А. Снігура. – К.: НУ ім. Т. Шевченка, 2010. – 198 с.

2. Ягупов В.В. Військова психологія: підруч. / В.В. Ягупов. – К.: Тандем, 2004. – 656 с.

3. Пірен М.І. Конфліктологія: підруч. / М.І. Пірен. – К.: МАУП, 2003. – 360 с.

4. Цюрупа М.В. Основи конфліктології та теорії переговорів: навч. посіб. / М.В. Цюрупа. – К.: Кондор. 2004. – 172 с.

5. Москаленко А.П. Професійна адаптація працівників ОВС: метод. рекомендації / А.П. Москаленко, Д.О. Кобзін; за заг. ред. проф. В.О. Соболева. – Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. – 70 с.

6. Варій М. Й. Основи соціальної психології військового колективу: підруч. / М.Й. Варій. – Львів: Військ. ін-т при Держ. ун-ті «Львівська політехніка», 2000. – 249 с.

Есимов С.С. Психологические особенности проявления управленческих навыков в старших инспектор патрульной службы в служебной деятельности

Затрагиваются вопросы психологической подготовки командных кадров патрульной службы органов внутренних дел по выработке специальных психологических качеств для деятельности в условиях сложной оперативной обстановки.

Ключевые слова: психологическая подготовка, командные кадры, патрульная служба, органы внутренних дел.

Yesimov S.S. Psychological features of display of management skills for chief inspectors of patrol police during their practical activity

The article deals with the questions of psychological training of the command personnel of patrol police as to the formation of special psychological qualities for the work in a complex operational environment.

Key words: *psychological training, command staff, patrol police, law enforcement bodies.*